

De preek deze ochtend

– deze ochtend van Beloken Pasen, van ‘beluiken’, oud-Nederlands voor ‘afsluiten’, afsluiting van het Paasoctaaf,

deze ochtend van Witte zondag, zondag in witte kleren, verwijzing naar de doopkieren van de leerlingen –

de preek wil uitleg en verkondiging zijn van de woorden die we na het ‘amen’ zingen gaan (Gezang 211: 4):

Christus is neder-gestegen

Gemeente van Christus,

We horen deze ochtend in de lezing uit de Brieven dat Christus is gestorven voor onze zonden, overeenkomstig de Schriften, dat hij is begraven,

dat hij ten derden dage is opgewekt, dat hij is verschenen aan Kefas (Petrus), aan de Twaalf, aan meer dan vijfhonderd broeders-en-zusters, aan Jacobus, aan alle apostelen, aan de ontijdig-geboren Paulus.

En – vult het evangelie van deze ochtend aan – aan de beide Emmaüsgangers.

En in al die verschijningen, heel die veertig-dagen-tijd na Pasen, gaan het over het ene.

De Opgestane Gekruisigde verschijnt om te spreken over het koningschap van God (Handelingen 1: 3).

Dat voor Israël het koningschap weer hersteld wordt.

Dat God onbetwist koning zal zijn, gelijk in de hemel zo ook op de aarde.

Vanochtend gaat het over wat niet met zoveel woorden in de brief staat, wat tussen de regels gelezen wil zijn. Namelijk waar het in de Dom tijdens het ochtendgebed van Stille Zaterdag over ging. Over wat gebeurde tussen Goede Vrijdag en Paasmorgen.

Tussen ‘begraven’ en ‘opgewekt is Christus *neder-gestegen*.

In het Paaslied uit de twaalfde eeuw, dat we hierna zingen, hoor je dit oude werkwoord: neder-gestegen. Wij kennen deze botsende bewegingen van omlaag en omhoog nog in ‘afstijgen’, van een paard af-stijgen.

Hoezo – neder-gestegen?

Wanneer we de weg van Christus zien als het afdalen van een trap, naar beneden – geboren, geleden, gekruisigd, gestorven en begraven – dan gaat het hier om de laagste trede.

Christus daalde af tot in het diepste van alle diepten.

Hij zette zijn door de spijker doorboorde voeten op de bodem van de hel.

En dáár, in die hel, zette hij zijn voet op de trap omhoog.

Naar de paasmorgen.

Pasen zelf is dus niet de eerste trede naar boven.

Pasen begint in de hel.

De bijbel gaat uit van drie 'verdiepingen' in de schepping. Boven ons is de hemel, wij zelf leven onder de hemelkoepel op het vlak van de aarde en beneden ons zijn de nederste delen van de aarde, is de onder-aarde, de onderwereld, het rijk van de dood, de afgrond van de hel. Zo is bijvoorbeeld in de Tien Woorden van de Sinäi deze drie-deling geschilderd. Een beeld, een snijbeeld, een gesneden beeld zul je voor jezelf niet maken, of wat voor gestalte ook, die is in de hemelen boven, die is op de aarde beneden of die is in de wateren onder de aarde.

In de taal van onze noordelijke runen-wereld – we lopen straks nog even langs de steen buiten op het plein -: boven de *Midgaard*, de aarde waar wij mensen wonen, is de *Asgaard*, de woonplaats van de goden van de hemel. En beneden onze *Midgaard* is de afgrond, *Helheim*. Hier woont de godin van de onderwereld, *Hel*, die we ook wel kennen als vrouw *Holle*.

Nu we toch op het Domplein staan, hier is deze driedeling goed zichtbaar. De onder-wereld, die wordt opengelegd, de Romeinse tijden, de eeuwen daarvoor en daar weer onder. En boven ons de opwaartse lijnen van de Domtoren en het koor.

Hemel – aarde – onder de aarde.

Op onze *Midgaard* is Christus neergedaald uit de hemel. Op onze aarde heeft hij geleden, is hij gekruisigd, gestorven en begraven. En vanaf onze aarde is hij afgedaald in de onderwereld, de benedenste delen der aarde. In de hel.

De hel is – dat is de eerste betekenis – het rijk van de doden. In het oude testament *Scheool*, in het nieuwe testament *Hades*. Het is de verblijfplaats van alle gestorvenen, rechtvaardigen en onrechtvaardigen.

Op den duur werd echter een onderscheid gemaakt tussen de doden in het dodenrijk. De rechtvaardigen, geloofde men, verbleven in 'de schoot van Abraham' of in 'het paradijs'. Daarmee werd de *Hades* met name de verblijfplaats van de goddelozen, het voorlopige onderkomen dat zou overgaan in de *Gehenna*, de hel als plaats van de eeuwige straf.

En daarmee is de tweede betekenis van de hel genoemd, namelijk het onuitblusbare vuur als eeuwige straf. De *Gehenna*, dat is de hel vernoemd naar het dal *Hinnom* buiten de mestpoort van Jeruzalem, de vuilverbrandingsbelt, de buitenste duisternis, waar ooit kinderoffers werden gebracht, waar het rookt en vlamt van vuur en zwavel. Het eeuwig brandende vuur buiten de heilige stad.

Sind Blitze, sind Donner in Wolken verschwunden?

Eröffne den feurigen Abgrund, o Hölle!

Wanneer Christus is gestorven, daalt ook hij af in het rijk van de doden, in de onder-wereld. Zo kondigt hij zelf het aan: 'want zoals 'Jona / drie dagen en drie nachten / in de schoot van het zeemonster / is geweest' / zó zal de mensenzoon / drie dagen en drie nachten zijn / in het hart van de aarde' (Mattheüs 12: 40).

In het hart van de aarde.

Wat deed hij daar?

Hij preekte.

En hij riep zijn overwinning op de dood uit ten overstaan van dodenrijk en duivel.

Christus preekte.

In de kracht van de Geest, schrijft Petrus in zijn eerste brief (1 Petrus 3: 19, 20), is Christus:

... heengegaan en heeft hij ook
gepredikt tot de geesten in de gevangenis
Voor welke gevangen geesten heeft Christus gepreekt dan?
Voor hen die eens / zich niet lieten overtuigen,

toen de lankmoedigheid van God
bleef wachten, in de dagen
dat Noach de ark
in gereedheid bracht ...

De geesten in de gevangenis?

Dat zijn de geesten van de mensen die leefden in de dagen van Noach. De mensen die zich krom lachten om die dwaze Noach die op klaarlichte dag met geen vuiltje aan de lucht een soort van schip begon te bouwen op het droge.

De geesten van deze spottende mensen verblijven in de onderwereld. En deze tijdgenoten van Noach krijgen nu het evangelie, alsnog, te horen? Nu, nu Christus is begraven? Ja, nu. Een fantastisch verhaal. Bizar en ongeloofwaardig. En toch.

Petrus beseft blijkbaar heel goed wat hij schrijft. Want even verder in zijn brief onderstreept hij met stelligheid (1 Petrus 4: 6):

Want daartoe is ook aan doden
het evangelie verkondigd,
opdat zij bij mensen wel
beoordeeld worden op vlees-en-bloed
maar bij God zullen leven
op geestesadem.

Hoe kan dit? Zoals de boom valt, blijft hij toch liggen? Na je dood krijg je toch geen herkansing? Met het eind van je aardse leven is toch de balans opgemaakt, definitief, voor altijd en eeuwig?

Gemeente, blijkbaar hebben wij het werk van Christus onderschat.

Als hij na zijn dood afdaald in de onderwereld, in de hel, dan is de hel daarna niet meer zoals daarvoor.

Zoals hij de dood heeft doodgedrukt, zo doodt hij nu ook de hel.

Maar – geloven christenen dan niet meer in de hel?

Christenen geloven dat Jezus Christus is neergedaald in de hel.

En dat daarmee de hel niet meer is wat die was.

Christus preekte niet alleen, hij riep ook zijn overwinning op de dood uit tegenover dodenrijk en duivel.

Er bestaat een Evangelie waarin wordt beschreven hoe Christus na zijn dood de Hel en de Duivel tegemoet treedt. Het *Evangelie van Nicodemus*, waarschijnlijk uit de vierde eeuw. We lezen er uit op de ochtend van Stille Zaterdag.

Dit *Evangelie* laat twee getuigen vertellen hoe het daar beneden is. Zij zijn namelijk teruggekomen uit de dood. De twee behoren tot hen van wie geschreven staat bij Jezus' dood (Mattheüs 27: 52v.): 'de graven gaan open / en vele lichamen van / de ontslapenen heiligen ontwaken. / Na zijn ontwaken / komen zij uit de graven, / komen de heilige stad binnen / en verschijnen aan velen.'

De twee vertellen onder meer dit:

Satan, de erfgenaam van de duisternis, overlegt met Hades, de vorst van de onderwereld. Het licht van Christus' opstanding is namelijk in de onderwereld doorgedrongen. Satan wil de strijd tegen Christus voortzetten.

'Er is er een uit het Joodse volk, die Jezus heet en zich de Zoon van God noemt. Hij is echter maar een mens, en op mijn aanstichten hebben de Joden hem gekruisigd. En omdat hij nu dood is, wees bereid Hades hem hier in te sluiten. Want ik weet dat hij slechts een mens is. Ik heb hem horen klagen: 'Mijn ziel is bedroefd tot aan de dood'. Hij heeft mij veel kwaad aangedaan in de wereld boven. Waar hij mijn dienaren maar tegenkwam, heeft hij ze uitgedreven en alle zieken genas hij door alleen maar een woord en velen die ik rijp had gemaakt om begraven te worden, maakte hij door een woord weer levend.'

Maar Hades beseft dat het einde van hun macht nabij is.

'Als hij anderen door een enkel woord in het leven riep, hoe en met welke macht zullen wij hem kunnen overweldigen? Ik merk dat allen die ik vanaf het begin heb opgeslokt, onrustig beginnen te worden. Dat voel ik in mijn ingewanden. Het was al geen goed teken dat Lazarus van mij werd weggerukt. Niet als een dode, als een adelaar vloog hij over mij heen. Zo snel heeft de aarde hem naar buiten geworpen. Daarom bezweer ik je hem niet hierheen te brengen. Hij komt met het voornemen alle doden op te wekken. Ik houd geen dode meer over.'

Terwijl ze zo met elkaar in gesprek zijn, Satan en Hades, weerklinkt er als de donder een machtige stem: 'Opent uw poorten, o vorsten, en verheft u, eeuwige deuren. De koning der heerlijkheid zal binnentreden.' Daarop stuurt Hades Satan om Christus tegen te houden en laat hij door zijn dienaren de koperen poorten met ijzeren dwarsbalken en sloten verzekeren.

Weer klinkt de donderstem. Hades doet hij alsof hij van niets weet en vraagt: 'Wie is deze koning der heerlijkheid?'

Engelen roepen hem toe: 'De Heer geweldig en machtig, de Heer geweldig in de strijd'.

Tegelijkertijd worden de koperen poorten verbrijzeld en de ijzeren dwarsbalken verbroken en al de geboeide doden bevrijd van hun boeien.

En de Koning der heerlijkheid trad binnen als een mens. En alle donkere hoeken van het dodenrijk werden verlicht.

De Koning der heerlijkheid strekt zijn rechterhand uit, grijpt oervader Adam en richt hem op.

Daarop richt hij zich tot allen. Kom allen tot mij die sterven moest door het hout waar deze naar greep. Want zie, ik wek jullie allen op door het hout van het kruis.

Adam en allen dankten daarop Christus, Heiland der wereld. Daarop zegende de Heiland Adam door het kruisteken op zijn voorhoofd aan te brengen. En zo deed hij ook bij de patriarchen, profeten, martelaren, voorvaderen. Daarop steeg hij met hen uit de onderwereld omhoog. Daarbij hieven de heilige vaders het loflied aan: Gezegend hij die komt in de naam des Heren. Halleluja!

Dit, gemeente, ook dit is het Paasevangelie. In beeldende, mythische, muzikale taal. Taal van het volk. Niet anders dan in het laatste bijbelboek, met zijn visioenen van draken, engelen, beesten, schorpioenen, met zijn schilderingen van hemel en hel waartussen de aarde beklemd raakt. Daartoe hebben we dichters, musici, cantores, kunstenaars in ons midden. Zonder muziek gaat het al helemaal niet. Zonder 'Musica pro Deo' waarin de sterren klappen in de handen.

Neergedaald in de hel. Christus is daar geweest, in de *Hades* en in de *Gehenna*. Er is geen plek waar zijn voeten niet hebben gestaan. Boven de aarde, op de aarde, onder de aarde. Wij mensen zijn betrokken in een ontzaglijke, allesomvattende kosmische strijd. Tussen Christus en de Satan. Tussen macht van boven en geweld van onderen. En onze aarde is het toneel waarop de strijd wordt uitgevochten. Dagelijks nieuws.

Calvijn durft deze gewaagde uitleg niet aan. Hij haalt de woorden over de neerdaling in de hel naar voren. Niet na de begrafenis van Christus, ook niet na zijn sterven, maar daarvóór, toen Christus aan het kruis hing. Toen ging hij door een hel, toen doorleefde hij de helse pijnen en angsten. Met name op het moment dat hij zich van God verlaten wist. Die interpretatie is ook in de Heidelberger Catechismus terecht gekomen. Maar daarmee is de volgorde van Christus' weg verstoord. Hij steeg neder tussen begrafenis en opstanding.

Luther daarentegen spreekt de taal van deze strijd lustige Christus in de hel wel aan. In zijn kerstlied 'Nun komm, der Heiden Heiland' laat hij zingen: '*die de hel zijn doorgedaan / en hemelwaarts opgestaan*'. Christus heeft aan de duivel en zijn trawanten, aan de demonen en gevallen engelen, aan al de geesten van het kwaad zijn overwinning uitgeroepen. Luther heeft daar alle oog voor, voor de reële strijd tussen Christus en de Satan. De gewonnen strijd.

Wat betekent, gemeente, dit neder-stijgen van Christus voor ons?

De komende dagen herdenken we de 300 jaar Vrede van Utrecht.
De hel van de Dertigjarige oorlog.
Godsdienstoorlog, de ergste van alle.
De eerste oorlog die door middel van onderhandelingen wordt beslecht.
Op het vlak van de aarde eindelijk vrede.
De hel omhoog gekropen in de landen van Europa, wordt de mond gesnoerd.
De hemel boven gaat open.
Händel schrijft zijn Utrechts Te Deum
En later Benjamin Britten.
En Daan Manneke.
Komende zaterdagmiddag hier te horen.

Maar voordat het zover is, komende week.
Vanavond. Vanavond om zeven uur herdenkt de Joodse gemeenschap in de Hollandsche Schouwburg in Amsterdam de Sjoa, de dag van de Verdrijving.
De hel kreeg een naam op het vlak van onze aarde. Auschwitz. In de twintigste eeuw werd de hel van het onderaardse overgebracht naar het oppervlak van de aarde.
Is Christus neder-gestegen in deze hel?
Trok uit de hel Auschwitz een hand de verdoemden omhoog?
Nee.
Tenzij. Tenzij wij na de Grote Nacht een terugkeer uit de ballingschap zien als een morgen van opstanding. Tenzij we met Oepke Noordmans in de geboorte van de staat Israël de vreemdste analogie van Pasen in de wereldhistorie opmerken, 'als van God afgedwongen door de gruwel van de concentratiekampen en gaskamers'.
Tenzij.
Van God afgedwongen.

We horen deze ochtend in de lezing uit de Tora:

Uit de Tora van dit volk, dit volk van de synagoge uit de Springweg, dit volk van Auschwitz en Jeruzalem, dit volk van Jezus de Gezalfde.

Engelen klimmen op en dalen af op de ladder.

Bij *Beth-El*, huis van God.

Daar is de poort van de hemel.

God is hoog boven ons. Hij is daar. God is beneden ons, in de hel. Hij is ook daar (Psalm 139:11):

*Als ik opstijg ten hémel, zijt gij daar,
kies ik als bed de hél, zie, dáar zijt gij*

God is in Christus naar de hel gegaan. God is in de hel. Zoals God is in de hemel. Er is geen plaats waar de voetstappen van God in Christus niet hebben gestaan. Geen plaats boven of beneden of op aarde.

En, gemeente - de verkondiging - omdat Christus hoog en laag present is, hoeven wij dat niet te doen, hoog te klimmen en diep af te dalen. Wij kunnen gewoon op het vlak van de aarde blijven, op de vloer van de Domkerk.

Als Paulus het heeft over geloven, wat zegt het geloof? (Romeinen 10:6):

zeg niet in je hart 'wie zal
opklimmen naar de hemel?';
dat is: Christus naar beneden voeren;
of: 'wie zal neerdalen naar de afgrond?';
dat is: Christus uit de doden
omhoogvoeren.

Moet je Christus in de hemel zoeken, opklimmen, en hem naar beneden halen, naar je toe, naar de aarde?

Moet je Christus zoeken bij de doden, in het dodenrijk, in de afgrond, en hem naar boven halen, naar je toe, naar de aarde?

Geen van beide.

Zoals Mozes al zei tegen Israël: Is 'wat ik jullie zeg in de naam van *DIE-ER-ZAL-ZIJN*' een woord dat ver weg van je is, onbegrijpelijk en ongrijpbaar? Moet je het zoeken in de hemel? Moet je het zoeken aan de overkant van de zee, dus te scheep gaan en verre landen aandoen om het te vinden?

Nee, nee, niet ver, niet hoog, niet diep (Deuteronomium 30:14): '... zeer dicht bij je is het woord: / in je mond en in je hart, / zodat je het kunt doen!'

Zo dichtbij als je adem. Het woord. Om dat te doen.

En dit is het woord van geloven dat we prediken, aldus Paulus (Romeinen 10:10):

omdat, als je met je mond belijdt
dat Jezus Heer is
en met je hart gelooft dat God
hem uit de doden heeft opgewekt,
je zult worden behouden.

Tenslotte.

We horen deze ochtend in de lezing uit het Evangelie:

'En het geschiedt:

Als hij met hen aanligt neemt hij een
brood en spreekt een zegening uit;
hij breekt het en geeft het hun aan.
Dan worden hun ogen geopend
en herkennen ze hem; en meteen wordt hij
onzichtbaar voor hen.'

In het breken van het brood verschijnt de Opgestane, met de geur van de hel nog aan zijn kleding.
De Schriften gaan open.
De ogen gaan open.
Het verstand gaat open.

En dan – dan juist:

'wordt hij onzichtbaar voor hen.'
Letterlijk: 'Hij geschiedde onzichtbaar'.

Gemeente van Christus op deze zondag, Zondag van de pasgeborenen van Pasen (1 Petrus 2: 2,3):

*en weest als pasgeboren zuigelingen
begerig naar de onbedrieglijke melk
van het woord, opdat ge daardoor
zult groeien en worden gered,
nu ge 'geproefd hebt
dat de Heer goed is' (Ps. 34,9).*

Kom, laten we nu *proeven*,
proeven van brood en van wijn
dat de Heer goed is.

Christus is neer-gestegen.

Kyrieleis.

Halleluja.

Amen.